

رابطه خودکارآمدی و ناامیدی در دانش آموزان مقطع ابتدایی: یک مطالعه مقدماتی

مهدی عصاران^۱، مریم تاتاری^۲، ایمان سیدمحرمی^۳

۱- کارشناسی علوم تربیتی، مرکز آموزش عالی شهید رجایی تربت حیدریه، تربت حیدریه، ایران

۲- کارشناسی ارشد آمار زیستی، دانشگاه علوم پزشکی تربت حیدریه، تربت حیدریه، ایران

۳- دانشجوی دکترای مشاوره، دانشگاه فردوسی مشهد، مشهد، ایران

چکیده

زمینه و هدف: خودکارآمدی و ناامیدی از عوامل موثر بر کیفیت زندگی افراد است. پژوهش حاضر با هدف تعیین رابطه بین خودکارآمدی و ناامیدی در دانش آموزان ابتدایی انجام گردید.

روش‌ها: مطالعه حاضر توصیفی و از نوع همبستگی بود. جامعه آماری دانش آموزان دختر و پسر دبستان محتشمی شهرستان تربت حیدریه بود و ۸۹ دانش آموز دختر و پسر با روش نمونه گیری تصادفی طبقه ای انتخاب شدند. ابزار سنجش پرسشنامه خودکارآمدی شرر، مقیاس ناامیدی کازدین و اطلاعات جمعیت شناختی بود. تحلیل نتایج با نرم افزار SPSS نسخه ۲۰ انجام شد.

نتایج: میانگین و انحراف معیار خودکارآمدی و ناامیدی شرکت کنندگان در پژوهش به ترتیب $۶۷/۳۰ \pm ۹/۳۳$ و $۴/۶۹ \pm ۲/۰۱$ بود. بین خودکارآمدی و ناامیدی در پسران همبستگی معناداری وجود نداشت ($r = -۰/۱۳$ ، $p = ۰/۵۴۶$). از طرفی بین خودکارآمدی و ناامیدی در دختران همبستگی معکوس و معناداری بدست آمد ($r = -۰/۴۸$ ، $P = ۰/۰۰۶$).

نتیجه گیری: براساس نتایج احتمالاً با بهبود شرایط خودکارآمدی میزان ناامیدی در دانش آموزان کاهش می یابد. اعمال روش‌های مناسب خودکارآمدی و غنی سازی محیط آموزشی و پرورشی دانش آموزان در این زمینه مفید است. انجام مطالعات بیشتر در این حوزه پیشنهاد می گردد.

کلمات کلیدی: خودکارآمدی، ناامیدی، کودکان

*آدرس نویسنده مسئول: دانشگاه فردوسی مشهد، مشهد، ایران.

آدرس پست الکترونیک: iman_moharrami@yahoo.com

مقدمه

خودکارآمدی یکی از ساختارهای انگیزشی است که برای فهم موفقیت فراگیران مطرح شده است و در سه دهه گذشته توجه قابل ملاحظه‌ای از سوی پژوهشگران تعلیم و تربیت به خود اختصاص داده است (۱). مفهوم کارآمدی شخصی به وسیله بندورا^۱ مطرح شد و این موضوع آن بخش از "خود" را توصیف می‌کند که به طور مشخص با ارزیابی و برآورد فرد از اثربخشی اعمال خود ارتباط دارد (۲). خودکارآمدی در دانش‌آموزان از اهمیت ویژه‌ای برخوردار است و یافته‌های پژوهشگران نشان می‌دهد دانش‌آموزانی که اثربخشی خود را در تعلیم و تربیت بالا ارزیابی می‌کنند یا سطح بالایی از خودکارآمدی در تحصیل دارند، در فعالیت‌های تحصیلی‌شان ثبات، تلاش، انگیزش و علاقه درونی بیشتری از خود نشان می‌دهند (۳).

خودکارآمدی به عنوان عاملی موثر در کیفیت زندگی به ادراک فرد از مهارت‌ها و توانایی‌ها در انجام موفقیت‌آمیز عملکرد شایسته تاکید دارد و بر درک از عملکرد و رفتارهای سازگارانه و انتخاب محیط و شرایطی که افراد تلاش می‌کنند تا به آن دست یابند اثر می‌گذارد (۴). پژوهشگران نشان داده‌اند که خودکارآمدی افراد رابطای دو طرفه با حالات جسمانی و عاطفی شخص و به‌طور کلی کیفیت زندگی آنها دارد. آنها بر این باورند که برای تغییر و بهبود میزان خودکارآمدی افراد، باید به افزایش توان جسمانی و کیفیت زندگی آنان توجه کرد و با کاهش سطح استرس و گرایش‌های منفی عاطفی، سوء برداشت‌های فردی در مورد سلامتی یا خود بیمار انگاری را اصلاح نمود (۵).

یکی از گرایش‌های منفی در زمینه هیجانات و عواطف ناامیدی است. ناامیدی نگرش منفی نسبت به خود، دنیا و آینده است (۶). پیامدهای ناامیدی در افراد مختلف متفاوت است، اما به‌نظر می‌رسد تحمل ناامیدی برای کودکان به مراتب دشوارتر باشد؛ زیرا آنها توانایی کمتری در خلق یک دورنما دارند (۷). کودک ناامید برای چالش با محیط تلاش نمی‌کند و در شرایط خاص دچار ترس و اضطراب می‌شود. کودک ناامید اشتیاق اندکی دارد و از بی‌حسی، نقایص شناختی-اجتماعی، افسردگی، رفتار پرخاشگرانه، درماندگی و خودکنترلی اندک رنج می‌برد (۸). از دیگر نشانه‌های افراد ناامید این است که در موقعیت‌های استرس زا راه حلی برای مشکل خود پیدا نمی‌کنند (۹).

مطالعات کورتنی و همکاران^۲ نشان می‌دهد شیوه معنابخشی به رویدادها و مهارت حل مسأله ناکارآمد از عوامل مؤثر بر ناامیدی است و معنابخشی منفی رویدادهای کودکی مانند سوءرفتارها و اسناد آن‌ها به عوامل درونی (سبک اسناد درونی) افراد را در معرض ناامیدی قرار می‌دهد (۱۰). یافته‌های اسنایدر و همکاران نشان می‌دهد داشتن رابطه با یک مراقب به شرط این که آن رابطه توأم با اعتماد باشد می‌تواند نقشی اساسی در شکل‌گیری امیدواری داشته باشد. مراقب می‌تواند یکی از والدین یا هر دو و یا یکی از اعضای خانواده کودک باشد؛ هر چند که دلبستگی به سایر افراد مهم زندگی کودک مانند معلم، مشاور مدرسه و غیره نیز در ایجاد امیدواری موثر است (۱۱).

در پژوهش دیگری اثربخشی قصه درمانی گروهی را بر ناامیدی و تنهایی کودکان دختر مراکز شبه خانواده مورد بررسی قرار گرفته و نتایج حاکی از اثربخشی این درمان بر دو متغیر مذکور می‌باشد (۱۲). همچنین در مطالعه دیگری اکثر کودکان دبستانی، امیدواری و ناامیدی را موضوعاتی قابل تغییر و شخصیت امیدوار داستان را شادتر از همتای ناامیدش می‌دانستند (۸). در پژوهش دیگری پراسکو^۳ (۲۰۱۰) نشان داد قصه درمانی شناختی رفتاری ناامیدی بیماران روانپزش حاد را کاهش می‌دهد (۱۳). با توجه به اهمیت خودکارآمدی و با در نظر گرفتن این مطلب که ناامیدی از مظاهر اصلی افسردگی می‌باشد، همچنین با توجه به اینکه تاکنون مطالعه زیادی در ارتباط با خودکارآمدی و ناامیدی در دانش‌آموزان انجام نشده است لذا پژوهش حاضر با هدف بررسی رابطه‌ی بین خودکارآمدی و ناامیدی در دانش‌آموزان پایه پنجم و ششم ابتدایی انجام شد.

روش‌ها

پژوهش حاضر توصیفی و از نوع همبستگی بود. جامعه پژوهش حاضر کلیه دانش‌آموزان دبستان دخترانه و پسرانه محتشمی شهرستان تربت حیدریه در سال تحصیلی ۹۴-۹۵ بود. از جامعه مورد نظر با کمک فرمول تعیین حجم نمونه برای مطالعات همبستگی، ۸۹ دانش‌آموز دختر و پسر از بین دانش‌آموزان با استفاده از روش نمونه‌گیری تصادفی طبقه‌ای انتخاب شدند. این پژوهش پس از کسب مجوز از دانشگاه فرهنگیان تربت حیدریه و با هماهنگی اداره آموزش و پرورش این شهرستان انجام شد. ابزار سنجش پرسشنامه خودکارآمدی و ناامیدی بود. معیارهای

2 - Courtney et al
3 - Prasko

¹ - Bandura

درصد) از شرکت کنندگان پسر بودند. سایر اطلاعات فردی مشارکت کنندگان در جدول ۱ ارائه شده است. بر اساس یافته‌های به‌دست آمده میانگین و انحراف نمره خودکارآمدی و ناامیدی در دانش آموزان دختران به ترتیب $۶۷/۳۰ \pm ۹/۳۳$ و $۲/۰۱ \pm ۴/۶۹$ بود. همچنین در گروه پسران میانگین و انحراف معیار نمره باورهای خودکارآمدی آنها و مقیاس ناامیدی کودکان به ترتیب $۶۴/۲۳ \pm ۸/۱۹$ و $۱/۸۳ \pm ۴/۳۲$ به دست آمد. بین باورهای خودکارآمدی و ناامیدی رابطه معناداری وجود نداشت ($P=۰/۵۵$)، اما بین مفاهیم خودکارآمدی و ناامیدی رابطه معکوس و معناداری به‌دست آمد ($P=۰/۰۰۶$ ، $r=-۰/۴۸$ ، $I^2=$

جدول ۱- اطلاعات جمعیت شناختی شرکت کنندگان

متغیرها	گروه‌ها	فراوانی(درصد)
جنسیت	دختر	۴۹(۵۵)
	پسر	۴۰(۴۵)
پایه تحصیلی	پنجم	۴۰(۴۵)
	ششم	۴۹(۵۵)

جدول ۲- توصیف متغیرهای خودکارآمدی و ناامیدی

متغیر	خودکارآمدی	ناامیدی
	انحراف معیار \pm میانگین	انحراف معیار \pm میانگین
دختران	$۶۷/۳۰ \pm ۹/۳۳$	$۲/۰۱ \pm ۴/۶۹$
پسران	$۶۴/۲۳ \pm ۸/۱۹$	$۱/۸۳ \pm ۴/۳۲$

بحث

این مطالعه به‌منظور بررسی رابطه خودکارآمدی و ناامیدی در کودکان پسر و دختر شهرستان تربت حیدریه صورت گرفت. نتایج نشان داد بین خودکارآمدی و ناامیدی در دانش‌آموزان پسر مقطع دبستان همبستگی معناداری وجود ندارد. پژوهشی که به‌طور مستقیم به بررسی رابطه این دو متغیر در دانش‌آموزان ابتدایی بپردازد، یافت نشد. صادق و همکاران در یک مطالعه موردی به بررسی رابطه بین باورهای خودکارآمدی و امید به آینده با پیشرفت تحصیلی دانش‌آموزان مقطع متوسطه شهر رامیان پرداختند. در این مطالعه خودکارآمدی و امید به زندگی توانستند پیشرفت تحصیلی را پیش‌بینی نمایند اما بین خودکارآمدی و امید به آینده با پیشرفت تحصیلی در دختران و پسران تفاوت معناداری وجود نداشت (۱۸). نتایج این مطالعه از جهاتی همسو با پژوهش حاضر است.

ورود به تحقیق رضایت دانش‌آموز، عدم ابتلا به بیماری روانی و معیارهای خروج از مطالعه عدم همکاری در مراحل تکمیل پرسشنامه توسط دانش‌آموزان می‌باشد. پرسشنامه‌ها توسط شرکت کنندگان تکمیل گردید و با استفاده از نرم افزار SPSS نسخه ۲۰ تحلیل گردید. برای سنجش خودکارآمدی دانش‌آموزان از پرسشنامه باورهای خودکارآمدی شرر و همکاران^۱ (۱۹۸۲) استفاده شد. این پرسشنامه دارای ۱۷ عبارت است. پرسشنامه خودکارآمدی در تمام سوالات با مقیاس پنج نقطه‌ای لیکرت (۱=خیلی کم، ۲=کم، ۳=متوسط، ۴=زیاد و ۵=خیلی زیاد) نمره‌گذاری می‌شود. حداکثر نمره‌ای که فرد می‌تواند از این مقیاس به دست آورد نمره ۸۵ و حداقل نمره ۱۷ است (۱۴). روایی پرسشنامه خودکارآمدی شرر و همکاران در مطالعات زیادی تایید شده است (۱۵). ضریب پایایی این پرسشنامه در پژوهش گنجی و فراهانی به روش آلفای کرونباخ ۰/۸۱ به‌دست آمد (۱۶). در مطالعه حاضر روایی پرسشنامه از طریق روایی محتوا و پایایی آن ۰/۸۰ به‌دست آمد. برای سنجش ناامیدی در کودکان از مقیاس ناامیدی کازدین و همکاران^۲ (۱۹۸۳) استفاده شد. این پرسشنامه دارای ۱۷ سؤال است. مقیاس ناامیدی کودکان در تمام سوالات با پاسخ‌های بله یا خیر نمره‌گذاری می‌شود. بالاترین نمره در این مقیاس نمره ۱۷ است که نشانگر بالاترین حد ناامیدی در کودک و پایین‌ترین نمره صفر است، که نشانگر پایین‌ترین سطح ناامیدی در کودک است.

پایایی بازآزمایی مقیاس ناامیدی کودکان در نمونه کودکان دچار اختلال‌های روانی در فاصله ۶ هفته ($I^2=۰/۵۷$) گزارش شده است (۱۷). همچنین بر اساس یافته فرانسیز (۲۰۰۸) پایایی مقیاس ناامیدی کودکان به روش همسانی درونی و مقدار آلفای کرونباخ ۰/۹۷ به شیوه دو نیمه کردن ۰/۹۷ بود (۸). در پژوهش حاضر پایایی پرسشنامه به روش آلفای کرونباخ ۰/۸۹ به دست آمد. داده‌ها با کمک نرم افزار SPSS ویرایش ۲۰ و آمار توصیفی و ضریب همبستگی پیرسون تحلیل گردید.

نتایج

در این مطالعه از میان ۸۹ نفر شرکت کننده در پژوهش، تعداد ۴۹(۵۵ درصد) درصد از شرکت کنندگان دختر و تعداد ۴۰(۴۵

¹ - Sherer & et al

² - Kazdin et al

و توسعه سطح باورهای خودکارآمدی دانش‌آموزان اختصاص یابد.

فراهم نمودن تجارب موفقیت‌آمیز و هدف‌های دست‌یافتنی متناسب با توانایی دانش‌آموزان و تنظیم این موارد با اهداف آموزشی از سوی مسئولین به منظور ارتقاء باورهای خودکارآمدی در دانش‌آموزان با هدف افزایش خودکارآمدی و کاهش ناامیدی نیز پیشنهاد می‌شود. همچنین مواجهه نمودن دانش‌آموزان با تکالیف چالش‌انگیز به‌منظور توسعه رشد شناختی و باورهای خودکارآمدی در بین دانش‌آموزان نیز می‌تواند مفید باشد.

نتیجه‌گیری

براساس نتایج احتمالا با بهبود شرایط خودکارآمدی میزان ناامیدی در دانش‌آموزان کاهش می‌یابد. اعمال روش‌های مناسب خودکارآمدی و غنی‌سازی محیط آموزشی و پرورشی دانش‌آموزان در این زمینه مفید است. انجام مطالعات بیشتر در این حوزه پیشنهاد می‌گردد.

تشکر و قدردانی

در پایان از کلیه کسانی که در انجام پژوهش حاضر ما را یاری نمودند نهایت تشکر را داریم. از دانشگاه فرهنگیان شهرستان تربت حیدریه که در انجام پژوهش حاضر پژوهشگر را حمایت نمودند کمال تشکر و قدردانی را داریم. از کلیه پرسنل دبستان محتشمی شهرستان تربت حیدریه صمیمانه سپاسگزاریم.

همچنین یافته مطالعه حاضر نشان داد بین خودکارآمدی و ناامیدی دختران ابتدایی رابطه معکوس و معناداری وجود دارد. کرامتی (۱۳۸۰) در پژوهشی با عنوان رابطه بین خودکارآمدی ادراک شده دانش‌آموزان و نگرش آنها نسبت به درس ریاضی رابطه مستقیم و معناداری بین خودکارآمدی و نگرش دانش‌آموزان به درس ریاضی به‌دست آورد (۱۹). نتایج پژوهش اسنایدر (۲۰۰۳) نشان داد که سطوح بالای امید با میانگین بالای تحصیلی و پیشرفت در مدرسه رابطه مثبت و معناداری دارد (۲۰). سیرز (۲۰۰۷) در بررسی رابطه امید، عملکرد اجرایی و توانایی هیجانی- رفتاری با عملکرد تحصیلی دانش‌آموزان ۱۰ تا ۱۲ ساله نشان داد که ۷۴ درصد از اثرات نقص در عملکرد تحصیلی دانش‌آموزان از میزان امیدواری آنها تاثیر می‌پذیرد (۲۱).

در تبیین نتیجه دوم پژوهش حاضر می‌توان به یافته‌های تاکنم و سکتون^۲ (۱۹۹۰؛ به نقل از مبینی کیشه، ۱۳۸۴) اشاره کرد. آنها در پژوهش خود مطرح کردند که در موقعیت‌های تحصیلی، خودکارآمدی قوی بسیار ضروری و مفید است. افرادی که دارای باورهای خودکارآمدی قوی هستند، در مقایسه با سایر افراد، در تکالیف و آزمون‌های مربوط به نوشتن نمرات بالایی را کسب می‌کنند. بنابراین کسب موفقیت در درس می‌تواند ناامیدی را در دانش‌آموزان کاهش داده یا به امیدواری منجر گردد (۲۲).

اشخاصی که دارای خودکارآمدی بالایی هستند؛ در مقایسه با کسانی که ادراک خودکارآمدی آنها پایین‌تر است، بیشتر می‌کوشند و پشتکار بیشتری از خود نشان می‌دهند (۲۳) و این روند می‌تواند بر امیدواری آنها تاثیر مثبتی داشته باشد و بنابراین ناامیدی را در آنان کاهش می‌دهد.

حجم نمونه پایین در پژوهش حاضر به عنوان یک محدودیت تلقی می‌شود. بر اساس یافته‌های به دست آمده از پژوهش حاضر پیشنهاداتی نیز ارائه می‌شود. از آنجایی که شرایط و موقعیت‌هایی وجود دارد که رفتارهای تحصیلی دانش‌آموزان در آن موقعیت‌ها به طور مستقیم از باورهای آنها نسبت به خود و توانایی بالقوه خود تاثیر می‌پذیرند، به نظر می‌رسد بهتر است بخشی از برنامه‌های آموزشی به ارائه راهکارهایی برای افزایش

¹ - Sears

² - Tuchman & Sexton

References

- 1-Usher EL, Pajares F. Sources of academic and self-regulatory efficacy beliefs of entering middle school students. *Contemp Educ Psychol*. 2006 Apr 30;31(2):125-41.
- 2-Bandura A. *Self-efficacy: The exercise of control*. Macmillan; 1997 Feb 15.
- 3-Golmohammadi M. *Solution focused group counseling and its effectiveness on motivation and goal orientation in students with academic failure*. Family Counseling master's dissertation. Faculty of Education and Psychology, Ferdowsi University of Mashhad. 2013.
- 4-Strauser DR, Ketz K, Keim J. The relationship between self-efficacy, locus of control and work personality. *J Rehabil* . 2002 Jan 1;68(1):20.
- 5-Smylie MA. *Teacher efficacy at work*. 1990.
- 6- Nigar P, Derman MT, Sadoglu O. The levels of anxiety and hopelessness of primary education children with speech disorders and of their parents. *Element Educat Online*. 2010;9(1):23-30.
- 7-Williams K. Childhood disappointment and the recession holidays. *Journal of Child Study Center*. 2008; 7(4):154-160.
- 8-François D. *Children's Conceptions of Hopefulness and Hopelessness* (Doctoral dissertation). 2008.
- 9-Zimmerman B. Orphan living situations in Malawi: A comparison of orphanages and foster homes. *Rev Policy Res*. 2005 Nov 1;22(6):881-917.
- 10-Courtney EA, Johnson JG, Alloy LB. Associations of childhood maltreatment with hopelessness and depression among adolescent primary care patients. *Int J Cogn Ther*. 2008 Feb;1(1):4-17.
- 11-Snyder CR, Lopez SJ, Shorey HS, Rand KL, Feldman DB. Hope theory, measurements, and applications to school psychology. *School Psychol Quart*. 2003;18(2):122.
- 12-Sanatnegar S, Hasanabadi H, Asgharinekah SM. Effectiveness of narrative group therapy on reducing frustration and singleness of girls orphan centers. *J Appl Consult*. 2013; 6(4): 7-23.
- 13-Prasko J. Narrative cognitive behavior therapy psychosis. *Activ Nerv Super*. 2010; 52(2):135-146.
- 14-Sherer M, Maddux JE, Mercandante B, Prentice-Dunn S, Jacobs B, Rogers RW. The self-efficacy scale: Construction and validation. *Psychol Rep*. 1982 Oct;51(2):663-71.
- 15-Keramati H, Shahraray M. (1383). The role of perceived self-efficacy in mathematics performance. *Magazine humanities educational innovations*. 2004; 4 (1): 103-115.
- 16-Ganjiarjangi M, Farahani M N. The relationship between job stress and self-efficacy and life satisfaction among workers in Isfahan gas accidents. *Journal of Research in Psychological Health*. 2011; 2(3): 15-24.
- 17- Kazdin AE, Rodgers A, Colbus D. *The Hopelessness Scale for Children*:

Psychometric characteristics and concurrent validity. *J Consult Clin Psychol.* 1986 Apr;54(2):241.

18- Sadeghlu M, Rajablo M, Rajani AA, Bai A, Tajri SH, Margdari N. The Relationship between Self-efficacy and Future Hope with Academic Achievement. *Journal of Research in Psychology and Education.* 2017; 2(12): 1-24. [In Persian]

19-Keramati H. Examine the relationship between perceived self-efficacy and attitudes towards mathematics and mathematics achievement in secondary school students in Tehran. MA thesis, Tarbiat Moallem University of Tehran. 2001. [In Persian]

20- Snyder CR. Measuring hope in children. In *What do children need to flourish?* 2005 (pp. 61-73). Springer US.

21-Sears K. The relationship between hope, executive function, behavioral/emotional strengths and school functioning in 5th and 6th grade students (Doctoral dissertation, The Ohio State University). 2007.

22-Mobinikisheh M. Investigate ways to deal with psychological stress (stress) and its relationship with self-efficacy of high school students in Tehran. MA thesis, Islamic Azad University of Tehran. 2005. [In Persian]

23-Olson MH, Hrgnhan BR. Introduction to theories of learning [AK. Seif Persian trans]. Tehran: Dowran. 2011.

The relationship between self-efficacy and despair in elementary students: a pilot study

Mehdi Assaran¹, Maryam Tatari², Iman seyed moharrami^{3*}

1- Higher Education Center of Shahid Rajaei Torbat Heydariyeh, Torbat Heydariyeh, Iran.

2- MSc. of biostatistics. Torbat Heydariyeh University of Medical Sciences, Torbat Heydariyeh, Iran

3- Ph.D Student of counseling, Ferdowsi University of Mashhad, Mashhad, Iran

***Corresponding Address: Ferdowsi University of Mashhad, Mashhad, Iran**

Email address: iman_moharrami@yahoo.com

Abstract

Background & Aim: Self-efficacy and despair are factors that can directly affect the quality of life of individuals. This study aimed to determine the relationship between self-efficacy and despair in young individuals and was carried out on elementary students.

Methods: This research is a descriptive and correlational study. The study sample consisted of both girl and boy students of Mohtashami Elementary School in the city of Torbat Heydariyeh. From the population, a total of 89 girls and boys were selected using the stratified random sampling method. In this study, the measuring tools were Scherer's self-efficacy questionnaire, the scale of despair of Kazdyn and demographic information. The accumulated data was processed using spss software, version 20.

Results: The results showed there was no significant correlation between the efficacy and despair in boys ($r=-0.13$, $sig=0.546$). However, there was a significant inversed correlation between efficacy and despair in the girls; and the correlation coefficient ($r=-0.48$) and a significant amount ($sig=0.006$) was obtained.

Conclusions: It can be concluded that an increase in self-efficacy of students could reduce despair. Suitable self-efficacy methods should be introduced and strengthened in classroom environments. More research needs to be done on this subject in the future.

Keywords: self-efficacy, despair, children.